

РОЗДІЛ 6
ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Гітис Т. П.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням глобалізаційних процесів, зростанням невизначеності та динамічними трансформаціями соціально-економічних систем. За таких умов особливої актуальності набувають питання забезпечення соціально-економічного розвитку країн, підвищення добробуту населення та зміцнення конкурентоспроможності національних економік. Для України досягнення прогресу у соціально-економічному розвитку має стратегічне значення, оскільки безпосередньо пов'язане з реалізацією євроінтеграційного курсу держави, що передбачає досягнення макроекономічної стабільності, активізацію інноваційного розвитку, підвищення соціальних стандартів і якості життя населення. Разом з тим, в умовах повномасштабної війни реалізація зазначених цілей суттєво ускладнюється. Економічний спад, демографічні втрати, дисбаланси на ринку праці, зростання рівня бідності та масштабні руйнування інфраструктури істотно обмежують потенціал відновлення і довгострокового зростання. За таких умов забезпечення прогресивного розвитку потребує підвищення ефективності механізмів державного управління.

Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад та обґрунтування прикладних підходів до інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України, що сприятиме підвищенню обґрунтованості аналітичних висновків, удосконаленню процесів формування і коригування державної соціально-економічної політики, а також формуванню підґрунтя для розроблення комплексної стратегії соціально-економічного розвитку України як в умовах війни, так і майбутнього післявоєнного відновлення та європейської інтеграції.

6.1. Сутність соціально-економічного розвитку країни та імперативи його об'єктивної оцінки

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується глибокими соціальними та економічними трансформаціями, що перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. За цих умов поняття «соціально-економічний розвиток країни» широко використовується як у практиці державного управління, так і в наукових дослідженнях. Водночас відсутність єдиного підходу до його трактування зумовлює різноманітність наукових інтерпретацій.

У сучасній науковій літературі поширеним є підхід, відповідно до якого розвиток розглядається як процес змін у системі, що забезпечує її перехід до якісно нового стану. Зокрема, Л. Запасна визначає розвиток як «сукупність змін у соціально-економічній системі, які відбуваються в часі під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників та забезпечують її перехід до нового якісно-кількісного стану»¹. Намагаючись розкрити зміст поняття «соціально-економічний розвиток», науковці конкретизують загальне розуміння розвитку, акцентуючи увагу на його специфічних характеристиках і особливостях прояву в соціально-економічній системі.

Г. Пилипенко, Н. Литвиненко, Т. Черкавська розглядають соціально-економічний розвиток як «складний і багатогранний процес цілеспрямованих змін будь-якої соціальної системи, що ґрунтується на властивих їй механізмах саморозвитку та постійній взаємодії із зовнішнім середовищем через людину і заради людини з метою набуття системою нової якості»².

Більш розгорнуте пояснення сутності соціально-економічного розвитку представлено у публікації Л. Тимошенко та А. Сімахова. Науковці наголошують, що соціально-економічний розвиток слід розглядати як складну інтеграцію взаємопов'язаних і взаємо-доповнюючих соціальних та економічних процесів, що зумовлюються подвійною роллю людини у суспільному виробництві – як фактора виробництва та водночас як його кінцевої мети. У цьому контексті економічний розвиток розглядається як засіб забезпечення якісних змін у суспільстві, тоді як соціальний розвиток виступає його кінцевою метою. Водночас підкреслюється, що

¹ Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 96. С. 33-37. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/80709a84-e294-43d7-822e-2fc83084d48f/content>

² Пилипенко Г. М., Литвиненко Н. І., Черкавська Т. М. Соціально-економічний розвиток суспільства: сутність та фактори впливу. *Економічний простір*. 2016. Вип. № 106. С. 115-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2016_106_13

методологічне розмежування соціального та економічного розвитку є умовним, оскільки їх органічна взаємодія забезпечує цілісний і стійкий перехід суспільства до нової якісної стадії розвитку³.

Ю. Чорій деталізує зміст поняття через виокремлення його соціальної та економічної складових. Соціальний розвиток він пов'язує з трансформацією соціальних інститутів і покращенням якості життя населення, тоді як економічний розвиток – зі зростанням економічного багатства, підвищенням добробуту населення через збільшення виробництва, розподілу та споживання товарів і послуг, а також із якісними змінами в економіці, що проявляються у розвитку підприємництва, інновацій та економічної структури. Поєднання цих двох складових, на думку науковця, формує соціально-економічний розвиток як комплексний процес, спрямований на забезпечення сталого та інклюзивного розвитку, який враховує людські цінності та вимагає інтеграції соціальних і економічних заходів⁴.

М. Портер, досліджуючи особливості розвитку різних країн, обґрунтовує стадійну модель формування конкурентних переваг, яка відображає послідовний перехід від ресурсно-орієнтованого до інноваційного та, зрештою, до соціально орієнтованого розвитку, що пов'язаний із підвищенням якості життя населення⁵.

Подальше поглиблення розуміння змісту соціально-економічного розвитку, як динамічного процесу пов'язане з урахуванням його суперечливого та неоднозначного характеру. Так, О. Кібік та Ю. Наконечний підкреслюють, що на перебіг соціально-економічного розвитку впливають як сприятливі, так і несприятливі фактори, а отже результати розвитку можуть бути як позитивними, так і негативними⁶.

³ Тимошенко Л. М., Сімахова А. О. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. *Механізм регулювання економіки*. 2015. № 1. С. 68-78. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/22e00e45-2f85-470f-aa4c-eddb3edc2f22/content>

⁴ Чорій Ю. Ю. Соціально-економічний розвиток регіону як економічна наукова дефініція. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3250/3173>; DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-135>

⁵ Степаненко С., Непокупна Т., Сакало О., Шевченко Б., Дєдов О. Інноваційний розвиток соціально-економічних систем: стратегічні підходи та класифікація. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2025. Вип. 20(40). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/761/642>; DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-20\(40\)-01](https://doi.org/10.33296/2707-0654-20(40)-01)

⁶ Кібік О. М., Наконечний Ю.В. Проблеми соціально-економічного розвитку транспортних підприємств України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С. 295-300. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/437121a3-060d-4a8f-ba34-62251e967d03/content>

Виходячи з цього, на особливу увагу заслуговує підхід Г. Макміллана, який пов'язує розвиток зі здатністю системи зберігати стабільність функціонування та підтримувати рівновагу під впливом зовнішніх збурень, тобто адаптуватися до змін середовища⁷. Отже, результати соціально-економічного розвитку значною мірою зумовлюються рівнем адаптивності системи, тобто її здатністю своєчасно й ефективно реагувати на виклики та мінімізувати негативні наслідки зовнішніх впливів. Таким чином, адаптивність виступає важливою характеристикою внутрішнього потенціалу системи до збереження стійкості та забезпечення подальшого розвитку.

Вагомим доповненням до розуміння соціально-економічного розвитку як динамічного процесу є підхід Б. Кошової, яка розглядає його на рівні країни «як зміни, що впливають на динаміку агрегованих показників економіки та рівень соціальної захищеності населення»⁸, а також пропонує розгорнуту класифікацію видів соціально-економічного розвитку. Разом з тим, у контексті соціально-економічного розвитку країни запропонована класифікація потребує певного уточнення та адаптації з урахуванням специфіки національної соціально-економічної системи (табл. 1). Зокрема, за ознакою якості розвитку, поряд із прогресивним (зміни, що супроводжуються покращенням показників ефективності функціонування системи) та регресивним (зміни, що призводять до їх погіршення), доцільно виокремити стагнуючий розвиток, який характеризується уповільненням або призупиненням змін. Таке доповнення дозволяє більш повно відобразити траєкторію та циклічність розвитку національної соціально-економічної системи та врахувати проміжні стани між прогресом та регресом.

Таким чином, підхід Б. Кошової суттєво розширює уявлення про соціально-економічний розвиток країни, дозволяючи розглядати його, з одного боку, як сукупність результативних змін, що відображаються через систему показників, а з іншого – як складний, багатовимірний і багатоваріантний процес, форми прояву якого зумовлюються поєднанням умов, чинників і особливостей його перебігу.

⁷ Римкіна М. Теоретичні аспекти дослідження соціально-економічного розвитку підприємства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. № 5(158). С. 72-76.

⁸ Кошова Б. Р. Соціально-економічний розвиток туристичної інфраструктури: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»; Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2018. 231 с. URL: https://old.lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2018/9234/dis_koshova.pdf

Таблиця 1

**Систематизація видів соціально-економічного розвитку країни
(підхід Б. Кошової з авторським уточненням)**

Ознака	Вид	Характеристика
характер	економічний	зміни, які фіксують показники економічної ефективності функціонування системи
	соціальний	зміни, які фіксують показники соціальної ефективності функціонування системи
якість	прогресивний	зміни, в результаті яких показники ефективності функціонування системи покращуються
	регресивний	зміни, в результаті яких показники ефективності функціонування системи погіршуються
	стагнуючий	уповільнення або призупинення змін
кількісно-якісна основа	екстенсивний	кількісні зміни, внаслідок яких зростають значення окремих показників економічної ефективності функціонування системи
	інтенсивний	якісні зміни, внаслідок яких зростають значення більшості показників економічної ефективності функціонування системи
перебіг	еволюційний	зміни, які є перманентними і очікуваними
	революційний	стрибокподібні, непередбачувані зміни
керованість	керований	зміни, що зумовлені реалізацією цілеспрямованих управлінських рішень
	спонтанний	випадкові зміни, які не є результатом осмислених дій
траєкторія	лінійний	зміни, вектор яких може бути апроксимований у лінійну функцію
	нелінійний	зміни, вектор яких може бути апроксимований у лінійну функцію
циклічність	циклічний	зміни, що мають тенденцію безперервно повторюватися та характеризуються коливанням ефективності функціонування системи
	спіральний	зміни, що мають тенденцію перманентно повторюватися та характеризуються циклічними коливаннями показників ефективності системи, а також їх переходом на якісно новий рівень
динаміка	рівномірний	зміни, що відбуваються з однаковою швидкістю або з однаковим прискоренням
	нерівномірний	зміни, що відбуваються зі змінною швидкістю або зі змінним прискоренням
рівень невизначеності	прогнозований	зміни, які можна передбачити з достатньою ймовірністю
	випадковий	зміни, які не можна передбачити з достатньою ймовірністю

З урахуванням усіх розглянутих підходів соціально-економічний розвиток країни доцільно визначати як комплексний, динамічний і багатовимірний процес трансформації національної соціально-економічної системи, що характеризується варіативністю напрямів змін, циклічністю та залежністю від впливу різноспрямованих факторів і зумовлює її перехід до якісно нового стану. Такий стан відображає досягнутий рівень розвитку, тобто його результат, і ідентифікується через систему індикаторів (показників) соціально-економічного розвитку, які відображають як економічну, так і соціальну ефективність функціонування національної соціально-економічної системи.

Майже всі країни світу орієнтуються на досягнення стратегічної мети – забезпечення прогресивного соціально-економічного розвитку як основи підвищення добробуту населення та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки. Водночас посиленням кризових явищ та глобалізаційних процесів ускладнює досягнення цієї мети та зумовлює появу нових викликів для розвитку⁹. У зв'язку з цим важливо виокремити основні умови, дотримання яких забезпечує прогресивний характер соціально-економічного розвитку.

Насамперед, це цілеспрямованість розвитку, що передбачає наявність чітко визначених стратегічних орієнтирів і узгодженого вектора соціально-економічних трансформацій. При цьому важливо враховувати взаємозв'язок економічної та соціальної складових розвитку, за якого соціальна сфера виступає не лише результатом економічного зростання, а й одним із ключових чинників його забезпечення.

Другою важливою умовою є адаптивність і стійкість національної соціально-економічної системи, тобто її здатність своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та трансформувати внутрішні механізми функціонування без втрати структурної й функціональної цілісності. Саме така здатність забезпечує досягнення стратегічних цілей розвитку навіть в умовах кризових явищ і зовнішніх шоків.

Реалізація зазначених умов об'єктивно потребує щоб соціально-економічний розвиток був керованим, що актуалізує необхідність формування ефективної державної системи управління соціально-економічним розвитком. Зокрема, у публікації В. В. Папп та Н. В. Бошота зазначається, що така система управління має ґрунтуватися на стратегії, яка визначає умови функціонування та розвитку національної економіки

⁹ Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: соціальний зріз. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/13426c8a-2282-4d15-8837-2b353c239496/content>

з урахуванням необхідності запобігання кризовим явищам і проблемним ситуаціям у соціально-економічній сфері. Розроблення такої стратегії передбачає вибір пріоритетів розвитку відповідно до визначених критеріїв, підготовку цільових програм із визначенням індикаторів досягнення запланованих показників, послідовності дій, ресурсного забезпечення та економічної ефективності, а також формування комплексу заходів нормативно-правового й організаційно-економічного характеру із встановленням чітких термінів їх реалізації. При цьому підкреслюється, що всі етапи формування та реалізації стратегії є взаємопов'язаними, поєднані інформаційними потоками та мають взаємодоповнюючий характер, що зумовлює залежність ефективності стратегічного управління від якості прогнозно-аналітичного забезпечення на кожному з його етапів ¹⁰.

Аналогічну позицію висловлює В. Д. Науменко, який розглядає стратегічне планування як ключовий елемент управління соціально-економічним розвитком держави. Запропонована ним структура стратегічного плану включає аналітичний, цільовий, сценарний, інструментальний розділи, а також розділ моніторингу, що передбачає формування системи індикаторів досягнення стратегічних цілей. Таким чином, аналіз і моніторинг виступають невід'ємними складовими всього циклу стратегічного управління ¹¹.

У свою чергу, А. А. Брояка акцентує увагу на необхідності попереднього дослідження динаміки макроекономічних показників та прогнозування очікуваних результатів як важливих передумов реалізації стратегічних планів соціально-економічного розвитку. При цьому підкреслюється, що в умовах криз прогнозування суттєво ускладнюється, а тому особливого значення набуває всебічна оцінка актуального стану соціально-економічного розвитку та інтерпретація її результатів з урахуванням динамічних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища. Це дозволяє своєчасно виявляти дестабілізуючі чинники, обґрунтовувати

¹⁰ Папп В. В., Бошота Н. В. Європейський досвід формування стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку країни. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 2 (136). С. 3-6. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20192\(136\)/sep20192\(136\)_003_PappV,BoshotaN.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20192(136)/sep20192(136)_003_PappV,BoshotaN.pdf); DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-2-1>

¹¹ Науменко В.Д. Стратегічне планування як основний етап процесу стратегічного управління соціально-економічним розвитком держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 80-86. URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2023/1_2023/15.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/15>

управлінські рішення та формувати реалістичні сценарії подальшого розвитку¹².

У розглянутих наукових публікаціях стратегічне управління соціально-економічним розвитком на державному рівні пов'язується з необхідністю інформаційно-аналітичного обґрунтування управлінських рішень. При цьому особливо підкреслюється значущість оцінки індикаторів соціально-економічного розвитку на всіх етапах управління.

Таким чином, оцінка соціально-економічного розвитку країни, що здійснюється на основі системи індикаторів, не обмежується фіксацією досягнутих результатів, а виконує функцію основного інструменту стратегічного управління. Насамперед вона формує інформаційну основу управління, забезпечує систематизацію та узагальнення даних щодо стану і динаміки розвитку національної соціально-економічної системи. Це, своєю чергою, створює передумови для об'єктивного визначення стратегічних пріоритетів, структурних дисбалансів, проблем і обмежень розвитку.

Результати оцінки слугують підґрунтям для формування цілей і напрямів державної політики та розроблення стратегій і цільових програм соціально-економічного розвитку. Вони забезпечують узгодженість між фактичним станом національної соціально-економічної системи та стратегічними орієнтирами її трансформації, що є необхідною умовою ефективного стратегічного планування.

Крім того, оцінка індикаторів соціально-економічного розвитку відіграє важливу роль у процесах прогнозування та сценарного моделювання, оскільки дозволяє виявляти тенденції розвитку та оцінювати можливі варіанти його подальшої динаміки з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх чинників. Це набуває особливого значення в умовах нестабільності невизначеності та криз, коли значно зростає потреба у своєчасному виявленні усіх можливих ризиків і дестабілізуючих факторів.

Під час моніторингу соціально-економічного розвитку оцінка окремих індикаторів забезпечує відстеження ступеня досягнення стратегічних цілей, дає змогу своєчасно виявляти відхилення від запланованих параметрів і коригувати управлінські рішення. У підсумку це сприяє підвищенню обґрунтованості, узгодженості та ефективності державної політики у сфері соціально-економічного розвитку.

¹² Брояка А. А. Аналіз основних макроекономічних індикаторів соціально-економічного розвитку України. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 42-48. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-42_48.pdf

Враховуючи, що соціально-економічний розвиток країни є складним, багатовимірним і динамічним процесом, його оцінювання лише за окремим індикатором є недостатньою. Будь-який індикатор відображає лише окремі аспекти функціонування системи, тоді як реальні процеси розвитку охоплюють одночасні зміни у структурі економіки, інституційному середовищі, соціальній сфері та системі взаємозв'язків між ними. Унаслідок цього оцінка, що ґрунтується тільки на одному індикаторі, має фрагментарний характер, не забезпечує повного розуміння фактичного стану національної соціально-економічної системи та загальної траєкторії її розвитку, що, своєю чергою, обмежує можливості прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

На даний час поширеним є комплексний підхід до оцінки розвитку, який передбачає використання сукупності часткових індикаторів соціально-економічного розвитку, у тому числі із урахуванням їх взаємозв'язків. Це дозволяє сформувати досить повне уявлення про стан і динаміку розвитку національної соціально-економічної системи, виявити її сильні та слабкі сторони, окреслити основні ризики та резерви зростання, а також створити інформаційну основу для формування обґрунтованої стратегії розвитку та забезпечення її ефективної реалізації. При цьому важливо зазначити, що навіть використання розгорнутої системи часткових індикаторів у межах комплексного підходу не завжди забезпечує достатню наочність і зручність для практичного застосування в управлінні. Значна кількість часткових індикаторів ускладнює отримання узагальненого результату оцінювання та його інтерпретацію. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у застосуванні інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку країни, яка передбачає розрахунок узагальнюючого показника, що комплексно характеризує стан національної соціально-економічної системи.

Основні переваги інтегральної оцінки полягають у наступному:

- забезпечує узагальнення значних обсягів різномірної інформації в єдину інтегральну характеристику, що дозволяє кількісно оцінити рівень розвитку соціально-економічної системи;
- спрощує аналітичні процедури та створює можливості для відстеження динаміки розвитку і її прогнозування;
- дозволяє враховувати не лише значення окремих індикаторів, а й ступінь їх узгодженості, що є важливим для оцінки збалансованості розвитку.

Таким чином, інтегральна оцінка з формуванням узагальнюючого показника забезпечує перехід від часткового аналізу до системного

бачення соціально-економічного розвитку країни як цілісного процесу, що підвищує обґрунтованість управлінських рішень і ефективність державної політики.

На даний час в Україні відсутня єдина офіційно затверджена методика інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку країни. Це зумовлює наявність різноманітних підходів у наукових дослідженнях, які відрізняються як за складом індикаторів, так і за методами їх інтеграції. Дослідники, як правило, акцентують увагу на тих показниках або їх групах, які вважають пріоритетними з огляду на власні наукові підходи, що призводить до відсутності єдності щодо змісту оцінювання та до дискусій стосовно доцільності застосування різних методів формування узагальнюючого показника.

За таких умов обґрунтування методології інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України набуває особливої актуальності, оскільки саме вона має забезпечити об'єктивність, узгодженість і практичну придатність отриманих результатів.

6.2. Методологічні засади інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України

Інтегральна оцінка соціально-економічного розвитку України передбачає застосування методологічного підходу, що забезпечує інтеграцію сукупності індикаторів у єдиний узагальнюючий показник, який відображає рівень розвитку країни у кількісному вимірі. Реалізація такого підходу потребує формування обґрунтованої системи індикаторів, оскільки саме їх склад і якість визначають адекватність підсумкових результатів оцінювання.

При формуванні системи індикаторів важливо враховувати їх репрезентативність, тобто здатність адекватно відображати основні параметри та складові соціально-економічного розвитку. Отже, до системи індикаторів доцільно включити насамперед базові макропоказники економічного і соціального розвитку України:

1. Реальний ВВП (% до попереднього року).

Реальний ВВП відображає зміну обсягів виробництва товарів і послуг у порівнянних цінах (з урахуванням інфляційного чинника) та акумулює результати функціонування всіх секторів національної економіки. Як індикатор соціально-економічного розвитку він дозволяє оцінити характер та інтенсивність економічної динаміки (зростання), а також загальний рівень макроекономічної стабільності. Зміни реального ВВП

безпосередньо пов'язані з діловою активністю, інвестиційними процесами, продуктивністю праці та зайнятістю.

2. ВВП на душу населення (% до попереднього року).

ВВП на душу населення конкретизує результати економічного зростання з урахуванням демографічного чинника. На відміну від реального ВВП, цей показник більшою мірою відображає соціальну складову розвитку, оскільки показує, як економічне зростання трансформується у підвищення рівня життя населення. ВВП на душу населення (у % до попереднього року) дозволяє оцінити динаміку економічного добробуту населення і при цьому абстрагуватися від абсолютних масштабів національної економіки.

3. Обсяг експорту товарів та послуг (млрд. доларів США), коефіцієнт покриття імпорту експортом (%).

Обсяг експорту товарів і послуг як індикатор соціально-економічного розвитку характеризує рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг на міжнародних ринках, ступінь інтегрованості національної економіки у світове господарство та здатність генерувати валютні надходження. Зростання обсягів експорту сприяє підтриманню макроекономічної стабільності, зокрема стійкості національної валюти, стримуванню інфляції, позитивно впливає на зайнятість і доходи населення. Водночас, важливо зазначити, що обсяг експорту не дає уявлення про збалансованість зовнішньої торгівлі та залежність національної економіки від імпорту.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом (співвідношення обсягів експорту та імпорту товарів і послуг) дозволяє оцінити здатність економіки фінансувати імпорт за рахунок власних експортних надходжень. Включення цього показника є важливим, оскільки навіть за значних обсягів експорту економіка може залишатися вразливою у разі переважання імпорту. У такому випадку формується дефіцит зовнішньої торгівлі (значення коефіцієнта менше 100%), що підвищує навантаження на платіжний баланс і посилює ризики макроекономічної нестабільності. Якщо коефіцієнт перевищує 100%, це означає перевищення обсягів експорту над імпортом, тобто формування профіциту зовнішньої торгівлі. Така ситуація свідчить про достатній рівень конкурентоспроможності національної економіки, забезпечує надходження чистої іноземної валюти та сприяє зміцненню платіжного балансу. У макроекономічному вимірі це розглядається як позитивна тенденція, оскільки знижує залежність країни від зовнішнього фінансування та підвищує її фінансову стійкість.

4. Рівень безробіття за методологією МОП (%).

Рівень безробіття є показником, який комплексно відображає стан ринку праці, а також загальну соціально-економічну ситуацію в країні. Як індикатор соціально-економічного розвитку він характеризує ефективність використання трудового потенціалу та збалансованість попиту і пропозиції на ринку праці. Зміни рівня безробіття тісно пов'язані з динамікою економічної активності: його зростання, як правило, свідчить про спад виробництва, скорочення зайнятості та посилення структурних дисбалансів, тоді як зниження – про розширення економічної активності та підвищення попиту на працю. Водночас показник має виражену соціальну спрямованість, оскільки впливає на доходи населення та соціальну стабільність. Високий рівень безробіття призводить до поширення бідності та зростанням соціальної напруги. Отже, рівень безробіття безпосередньо відображає соціальні наслідки економічних процесів.

5. Індекс номінальної заробітної плати та індекс реальної заробітної плати (% до попереднього року).

Індeksi заробітної плати є показниками, що характеризують динаміку доходів працюючого населення та рівень його матеріального добробуту.

Індекс номінальної заробітної плати демонструє зміну доходів працівників (без урахування інфляції) і пов'язаний із загальними економічними процесами, зокрема продуктивністю праці, фінансовими результатами підприємств і станом ринку праці. Індекс реальної заробітної плати відображає вплив інфляції на зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати та дозволяє оцінити фактичні зміни рівня життя працюючого населення, його можливості щодо споживання та заощадження. Комплексне використання цих індексів забезпечує оцінку економічної і соціальної складових розвитку, оскільки дозволяє одночасно врахувати як економічні результати (динаміку доходів), так і їх реальний вплив на добробут працюючого населення.

Важливо зазначити, що наведені індикатори (реальний ВВП, ВВП на душу населення, обсяг експорту товарів та послуг, коефіцієнт покриття імпорту експортом, рівень безробіття за методологією МОП, індeksi номінальної та реальної заробітної плати) відображають передусім економічну складову розвитку (макроекономічну динаміку і стабільність) та частково соціальну (з акцентом на рівень життя працездатного населення). Для комплексної оцінки соціально-економічного розвитку цього недостатньо, оскільки не повною мірою враховано стратегічні пріоритети розвитку України. Зокрема, Національна економічна стратегія

України на період до 2030 року¹³ визначає ключовий вектор соціально-економічного розвитку як підвищення рівня добробуту громадян на основі інноваційного випереджального економічного зростання. У документі наголошується на необхідності формування інноваційної моделі розвитку економіки, досягнення рівня доходів населення не нижче середньоєвропейського, а також реалізації ефективної соціальної політики, зокрема забезпечення гідного пенсійного забезпечення як важливої передумови підвищення якості життя. Таким чином, доцільним є розширення системи індикаторів соціально-економічного розвитку шляхом включення наступних показників: Глобальний інноваційний індекс (позиція України у рейтингу); співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої (%); коефіцієнт заміщення (%).

Глобальний інноваційний індекс – це щорічний рейтинг, який оцінює рівень інноваційного розвитку країн, а також їх спроможність до створення і впровадження нових знань і технологій. Рейтинг формується за принципом прямого ранжування: першу позицію посідає країна-лідер, а останню – країна з найнижчим рівнем інноваційності економіки. Відповідно, покращення позиції у рейтингу (перехід до менших порядкових значень) свідчить про підвищення рівня інноваційного розвитку, зміцнення інноваційного потенціалу та посилення конкурентних позицій країни у глобальному середовищі. Натомість погіршення позиції (перехід до більших порядкових значень) вказує на відносне зниження рівня інноваційного розвитку порівняно з іншими країнами.

Показник «Співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої» дозволяє оцінити адекватність мінімальних соціальних гарантій у сфері оплати праці та ефективність державної соціальної політики. Відповідно до положень Директиви (ЄС) 2022/2041¹⁴, одним із орієнтирів адекватності мінімальної заробітної плати є її співвідношення із середньою заробітною платою на рівні близько 50%. Значення показника нижче цього орієнтира свідчить про недостатній рівень мінімальної заробітної плати для забезпечення базових соціальних

¹³ Національна економічна стратегія на період до 2030 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text>

¹⁴ Директива ЄС про адекватну мінімальну заробітну плату – це ключове рішення у боротьбі з кризою вартості життя. *Федерація професійних спілок України: офіційний веб-портал*. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-robota/258-97-dyrektyva-yes-pro-adekvatnu-minimalnu-zarobitnu-platu-tse-kliuchove-rishennia-u-borotbi-z-kryzoju-vartosti-zhyttia.html>

гарантій і мінімально прийняттого рівня добробуту працюючого населення, що підвищує ризики поширення бідності, посилення соціальної нерівності та зниження рівня життя низькооплачуваних працівників.

Важливо зазначити, що для розрахунку цього показника доцільно використовувати середньозважене значення мінімальної заробітної плати ($\overline{МЗП}$), оскільки в Україні її розмір може змінюватися протягом року.

$$\overline{МЗП} = \frac{\sum_{i=1}^n МЗП_i * t_i}{12}$$

де $МЗП_i$ – розмір мінімальної заробітної плати в i -му періоді, грн/місяць; t_i – тривалість дії цього розміру, у місяцях.

Коефіцієнт заміщення (співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій та середньомісячної заробітної плати) характеризує рівень адекватності пенсійного забезпечення та ефективність функціонування пенсійної системи. В умовах домінування солідарної пенсійної системи в Україні цей показник відображає спроможність держави забезпечити прийнятний рівень життя осіб пенсійного віку та запобігти їхній бідності. Низьке значення коефіцієнта заміщення свідчить про недостатній рівень соціальних гарантій і підвищені ризики соціальної вразливості, тоді як його зростання є ознакою підвищення соціальної захищеності населення та збалансованості пенсійної системи. Відповідно до рекомендацій МОП, мінімально прийнятний рівень коефіцієнта заміщення становить близько 40% ¹⁵.

Таким чином, сукупність розглянутих показників формує систему індикаторів соціально-економічного розвитку (табл. 2).

Важливо зазначити, що необхідність врахування сукупності індикаторів соціально-економічного розвитку України, що наведені у табл. 2, суттєво ускладнює здійснення оцінки.

Індикатори відображають різні аспекти розвитку, мають різний зміст і одиниці виміру. До системи включено показники, представлені у вигляді темпів зростання (реальний ВВП, ВВП на душу населення, індекси номінальної та реальної заробітної плати), абсолютних величин (обсяг експорту товарів та послуг), рейтингових оцінок (Глобальний

¹⁵ Рівень пенсійного забезпечення пенсіонерів та осіб з інвалідністю в Україні у порівнянні з країнами Європейського Союзу. *Разумков центр*. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/04/21/analytich_materialy.pdf

інноваційний індекс), а також відносних показників і коефіцієнтів (коефіцієнт покриття імпорту експортом, рівень безробіття за методологією МОП, співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої, коефіцієнт заміщення). Така неоднорідність ускладнює їх безпосереднє агрегування та зумовлює необхідність нормалізації для забезпечення порівнянності.

Таблиця 2

Система індикаторів соціально-економічного розвитку України

Код	Назва	Одиниці виміру	Позитивний сигнал
I ₁	Реальний ВВП	% до попереднього року	X ₁ > 100%; зростання
I ₂	ВВП на душу населення	% до попереднього року	X ₂ > 100%; зростання
I ₃	Обсяг експорту товарів і послуг	млрд. доларів США	зростання
I ₄	Коефіцієнт покриття імпорту експортом	%	X ₄ > 100%
I ₅	Глобальний інноваційний індекс	позиція України у рейтингу	перехід до менших порядкових значень
I ₆	Рівень безробіття за методологією МОП	%	скорочення
I ₇	Індекс номінальної заробітної плати	% до попереднього року	зростання
I ₈	Індекс реальної заробітної плати	% до попереднього року	зростання
I ₉	Співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої	%	зростання; нормативне значення X ₁₁ : не менше 50%
I ₁₀	Коефіцієнт заміщення	%	зростання; нормативне значення X ₁₂ : не менше 40%

Індикатори також відрізняються за напрямом впливу на узагальнюючий результат (позитивний сигнал індикатора). Для більшості з них зростання є позитивною тенденцією, тоді як для індикаторів «Рівень безробіття за методологією МОП» та «Глобальний інноваційний індекс» – навпаки. Це потребує чіткого розмежування типів індикаторів і коректного врахування їх впливу в процесі агрегування.

Складність становить і визначення вагомості окремих індикаторів у загальній оцінці. Різні показники мають неоднаковий вплив на соціально-економічний розвиток, проте встановлення їх ваг значною мірою залежить від обраної методології та має певний рівень суб'єктивності.

Важливою методологічною особливістю є необхідність порівняння фактичного рівня розвитку з умовно еталонною конфігурацією індикаторів. Такий підхід дозволяє оцінити ступінь наближеності національної соціально-економічної системи до бажаного стану та виявити наявні диспропорції.

Необхідно також враховувати, що рівень соціально-економічного розвитку має динамічний характер і змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Тому його оцінювання потребує методичного підходу, які дозволяють оцінити не лише поточний стан системи, але й тенденції та можливості її подальшого розвитку.

З огляду на викладені вище методологічні складнощі, у контексті інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України доцільно розглянути можливість застосування методу TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution).

TOPSIS є досить поширеним методом багатокритеріального прийняття рішень, що ґрунтується на порівнянні альтернатив за сукупністю критеріїв з метою визначення найбільш сприятливої з них.

Ключовим структурним елементом методу є поняття «альтернатива», під якою розуміється окремий варіант рішення, об'єкт або стан системи, що підлягає оцінюванню. У формалізованому вигляді множина альтернатив M може бути представлена як $A = \{A_1, A_2, \dots, A_M\}$, де кожна альтернатива A_i характеризується набором значень критеріїв N : $A_i = (X_{i1}, X_{i2}, \dots, X_{iN})$. Отже, альтернатива інтерпретується як точка у багатовимірному просторі критеріїв, де i – номер альтернативи, j – номер критерію, X_{ij} – значення j -го критерію для i -ї альтернативи.

Алгоритм реалізації методу TOPSIS передбачає виконання таких етапів¹⁶:

1. Формування матриці альтернатив $[X_{ij}]$.

¹⁶ Підченко С., Кучерук О., Кучерук О. Вибір телекомунікаційного обладнання в системах передачі мовних повідомлень. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5, т. 2. С. 192-199. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eece6f6b-f7f4-448d-8b1b-d99a2baf019b/content>; DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2023-327-5-192-199>

2. Нормалізація матриці альтернатив з метою забезпечення порівнянності критеріїв різної розмірності. Нормалізовані значення критеріїв (r_{ij}) визначаються за формулою:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^M X_{ij}^2}}$$

3. Встановлення вагових коефіцієнтів для кожного критерію (w_j). Обчислення зважених нормалізованих значень критеріїв (v_{ij}) за формулою:

$$A^- = (v_1^-, v_2^-, \dots, v_N^-)$$

$$v_j^- = \left\{ \min_i v_{ij}, j \in K_{max}; \max_i v_{ij}, j \in K_{min} \right\} v_{ij} = w_j * r_{ij}$$

4. Визначення «еталонних» точок – найкращої (A^+) та найгіршої (A^-):

$$A^+ = (v_1^+, v_2^+, \dots, v_N^+), v_j^+ = \left\{ \max_i v_{ij}, j \in K_{max}; \min_i v_{ij}, j \in K_{min} \right\},$$

K_{max} – множина benefit-критеріїв тобто критеріїв, які необхідно максимізувати; K_{min} – множина cost-критеріїв, тобто критеріїв, які необхідно мінімізувати.

5. Обчислення відстані кожної альтернативи до найкращої та найгіршої «еталонних» точок (S_i^+ та S_i^-):

$$S_i^+ = \sqrt{\sum_j (v_{ij} - v_j^+)^2}$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_j (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

6. Розрахунок інтегрального показника (коефіцієнта відносної близькості C_i), який характеризує i -ту альтернативу:

$$C_i = \frac{S_i^-}{S_i^+ + S_i^-}$$

Чим більшим є значення інтегрального показника C_i , тим більш сприятливою вважається відповідна альтернатива.

7. Ранжування альтернатив здійснюється за спаданням значення C_i .

Сутність методу TOPSIS полягає у порівнянні кожної альтернативи з двома гіпотетичними «еталонними» точками: найкращою (яка акумулює найкращі значення всіх критеріїв) та найгіршою (яка відповідає найгіршим значенням критеріїв). Найбільш прийнятною визнається альтернатива, що характеризується мінімальною відстанню до найкращої «еталонної» точки та максимальною відстанню до найгіршої «еталонної» точки.

Основні переваги методу TOPSIS:

- забезпечує можливість одночасного використання критеріїв із різними одиницями виміру та масштабами завдяки процедурі нормалізації;

- коректно враховує характер критеріїв, зокрема як тих, що підлягають максимізації, так і тих, що підлягають мінімізації;

- передбачає використання вагових коефіцієнтів, що дозволяє враховувати різну значущість критеріїв і підвищує гнучкість моделі;

- забезпечує формування інтегрального показника, який дозволяє отримати узагальнену кількісну оцінку та здійснювати ранжування альтернатив;

- характеризується відносною простотою обчислень і не потребує складних ітераційних процедур, що полегшує його практичне застосування;

- є універсальним у застосуванні, оскільки може використовуватися в різних сферах і поєднуватися з іншими методами аналізу.

З огляду на зазначене, метод TOPSIS доцільно використовувати як інструмент інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України. Його застосування забезпечує агрегування індикаторів ($I_1 - I_{10}$) у єдиний інтегральний показник (C_i), який відображає ступінь наближеності фактичного стану соціально-економічної системи до умовно оптимального (еталонного) рівня розвитку, тобто до найбільш сприятливої конфігурації значень відповідних індикаторів. При цьому як альтернативи доцільно розглядати часові періоди (роки). У такому разі інтерпретація результатів полягає в тому, що чим більшим є значення C_i , тим вищим є рівень соціально-економічного розвитку у відповідному році. Такий підхід дозволяє не лише ранжувати роки за рівнем розвитку, а й створює аналітичну основу для виявлення фаз розвитку, оцінки його динаміки та збалансованості.

6.3. Інтегральна оцінка соціально-економічного розвитку України на основі методу TOPSIS

Інтегральна оцінка соціально-економічного розвитку України із застосуванням методу TOPSIS передбачає аналіз дев'яти альтернатив, у якості яких обрано часові періоди 2017–2025 рр., за сукупністю десяти критеріїв – індикаторів соціально-економічного розвитку (табл. 2).

Метою аналізу є розрахунок інтегрального показника соціально-економічного розвитку України за кожний рік, дослідження його динаміки протягом аналізованого періоду, у тому числі в умовах впливу масштабних дестабілізуючих чинників (пандемії COVID-19 та повномасштабної війни), ідентифікація фаз розвитку та рівня його збалансованості.

Початковим етапом аналізу є формування матриці альтернатив, що передбачає збирання та систематизацію статистичних даних щодо значень індикаторів I_1 – I_{10} із різних інформаційних джерел: Держстат України¹⁷; довідковий веб-сайт Worldometer¹⁸; Національний банк України¹⁹; портал «Мінфін»²⁰; Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO)^{21,22}; Пенсійний фонд України²³.

Важливо враховувати, що значення деяких індикаторів потребують попередньої обробки або розрахунку. I_1 «Реальний ВВП», I_2 «ВВП на душу населення» – вихідні статистичні дані підлягають корегуванню відповідно до встановлених у табл. 2 одиниць виміру (% до попереднього року). I_4 «Коефіцієнт покриття імпорту експортом», I_9 «Коефіцієнт покриття імпорту експортом» визначаються шляхом розрахунку на основі первинних статистичних даних.

Значення індикаторів I_3 , I_5 , I_6 , I_7 , I_8 , I_{10} мають традиційні одиниці виміру, а, отже, не потребують додаткових перетворень або розрахунків.

¹⁷ Комплексна статистика. *Держстат*. URL: <https://stat.gov.ua/uk>

¹⁸ ВВП України (2025). *Worldometer*. URL: <https://www.worldometers.info/uk/vvp/україна-ввп/>

¹⁹ Інфляційний звіт. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>

²⁰ Global Innovation Index 2019. Ukraine. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019/ua.pdf

²¹ Ukraine ranking in the Global Innovation Index 2025. URL: <https://www.wipo.int/edocs/gii-ranking/2025/ua.pdf>

²² Мінімальна зарплата в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

²³ Дані про середній розмір пенсійної виплати. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnnoi-vyplaty/>

Таблиця 3

Значення індикаторів I₁, I₂ (% до попереднього року)

Роки	Зміна реального ВВП, % до попереднього року (джерело: Держстат)	I ₁	ВВП на душу населення за оцінкою МФВ, у доларах США (джерело: довідковий сайт Worldometer)	I ₂
2016	–	–	2201	–
2017	2,4	102,4	2654	120,6
2018	3,5	103,5	3118	117,5
2019	3,2	103,2	3688	118,3
2020	-3,8	96,2	3780	102,5
2021	3,4	103,4	4874	128,9
2022	-28,8	71,2	4694	96,3
2023	5,5	105,5	5326	113,5
2024	3,2	103,2	5719	107,4
2025	1,8	101,8	6382	111,6

Таблиця 4

Значення індикаторів I₃ (млрд. доларів США), I₄ (%)

Роки	I ₃ (джерело даних: Інфляційний звіт НБУ)	Обсяг імпорту товарів та послуг, млрд. доларів США (джерело даних: Інфляційний звіт НБУ)	I ₄
2017	53,9	62,5	86,2
2018	59,1	70,5	83,8
2019	63,6	76,1	83,6
2020	60,7	63,1	96,2
2021	81,5	84,2	96,8
2022	57,5	83,3	69,0
2023	51,3	89,2	57,5
2024	56,6	95,4	59,3
2025	54,3	111,0	48,9

У табл. 6 наведено значення індикаторів, які оприлюднено на офіційних веб-сайтах. При цьому, за необхідності, значення індикатора I₁₀ «Коефіцієнт заміщення» (співвідношення середнього розміру призначених місячних пенсій до середньомісячної заробітної плати, або) може бути визначено розрахунковим шляхом на основі статистичних даних Держстату (щодо середньомісячної номінальної заробітної плати)

та Пенсійного фонду України (щодо середнього розміру призначеної місячної пенсії).

Таблиця 5

Значення індикатору І₉ (%)

Роки	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн. (джерело даних: Держстат)	Мінімальна заробітна плата, грн./місяць (джерело даних: портал «Мінфін»)	Середньозважене значення мінімальної заробітної плати, грн./місяць	І₉
2017	7104	3200 (з 01.01.2017 по 31.12.2017)	3200	45,0
2018	8865	3723 (з 01.01.2018 по 31.12.2018)	3723	42,0
2019	10497	4173 (з 01.01.2019 по 31.12.2019)	4173	39,8
2020	11591	4723 (з 01.01.2020 по 31.08.2020); 5000 (з 01.09.2020 по 31.12.2020)	4815,3	41,5
2021	14014	6000 (з 01.01.2021 по 30.11.2021); 6500 (з 01.12.2021 по 31.12.2021)	6041,7	43,1
2022	14847	6500 (з 01.01.2022 по 30.09.2022); 6700 (з 01.10.2022 по 31.12.2022)	6550	44,1
2023	17442	6700 (з 01.01.2023 по 31.12.2023)	6700	38,4
2024	21473	7100 (з 01.01.2024 по 31.03.2024); 8000 (з 01.04.2024 по 31.12.2024)	7775	36,2
2025	25946	8000 (з 01.01.2025 по 31.12.2025)	8000	30,8

Узагальнення значень індикаторів соціально-економічного розвитку України, що наведені у табл. 3–6, створює інформаційну базу для формування матриці альтернатив (табл. 7).

Таблиця 6

Значення індикаторів I₅ (місце серед країн світу), I₆ (%), I₇–I₈ (% до попереднього року), I₈ (%)

Роки	I ₅ (джерело даних: веб-сайт Всесвітньої організації інтелектуальної власності WIPO)	I ₆ (джерело даних: до 2022 року – Держстат; з 2022 року – Інфляційний звіт НБУ)	I ₇ (джерело даних: Держстат)	I ₈ (джерело даних: до 2022 року – Держстат; з 2022 року – Інфляційний звіт НБУ)	I ₁₀ (джерело даних: Держстат, ПФУ)
2017	50	9,5	137,1	109	34,9
2018	43	8,8	124,8	112,5	29,8
2019	47	8,2	118,4	109,8	29,4
2020	45	9,5	110,4	107,4	30,3
2021	49	9,9	120,9	110,5	28,5
2022	57	25,8	105,9	88,1	31,1
2023	55	18,2	117,5	104,1	30,9
2024	60	13,1	123,1	115,6	27,0
2025	66	11,3	120,8	107,3	25,5

Таблиця 7

Матриця альтернатив

Роки	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	I ₆	I ₇	I ₈	I ₉	I ₁₀
2017	102,4	120,6	53,9	86,2	50	9,5	137,1	109	45	34,9
2018	103,5	117,5	59,1	83,8	43	8,8	124,8	112,5	42	29,8
2019	103,2	118,3	63,6	83,6	47	8,2	118,4	109,8	39,8	29,4
2020	96,2	102,5	60,7	96,2	45	9,5	110,4	107,4	41,5	30,3
2021	103,4	128,9	81,5	96,8	49	9,9	120,9	110,5	43,1	28,5
2022	71,2	96,3	57,5	69	57	25,8	105,9	88,1	44,1	31,1
2023	105,5	113,5	51,3	57,5	55	18,2	117,5	104,1	38,4	30,9
2024	103,2	107,4	56,6	59,3	60	13,1	123,1	115,6	36,2	27
2025	101,8	111,6	54,3	48,9	66	11,3	120,8	107,3	30,8	25,5

Нормалізовану матрицю альтернати представлено у табл. 8.

Таблиця 8

Нормалізована матриця альтернатив

Роки	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	I ₆	I ₇	I ₈	I ₉	I ₁₀
2017	0,3432	0,3547	0,2973	0,3708	0,3149	0,2291	0,3803	0,3383	0,3720	0,3901
2018	0,3469	0,3456	0,3260	0,3605	0,2708	0,2122	0,3462	0,3492	0,3472	0,3331
2019	0,3459	0,3479	0,3509	0,3596	0,2960	0,1978	0,3284	0,3408	0,3290	0,3287
2020	0,3224	0,3015	0,3349	0,4138	0,2834	0,2291	0,3062	0,3333	0,3431	0,3387
2021	0,3466	0,3791	0,4496	0,4164	0,3086	0,2388	0,3354	0,3430	0,3563	0,3186
2022	0,2387	0,2832	0,3172	0,2968	0,3590	0,6222	0,2938	0,2734	0,3646	0,3477
2023	0,3536	0,3338	0,2830	0,2473	0,3464	0,4389	0,3259	0,3231	0,3175	0,3454
2024	0,3459	0,3159	0,3122	0,2551	0,3779	0,3159	0,3415	0,3588	0,2993	0,3018
2025	0,3412	0,3282	0,2995	0,2104	0,4156	0,2725	0,3351	0,3330	0,2546	0,2851

Нормалізовані дані за умови однакової важливості усіх індикаторів соціально-економічного розвитку ($w_j = 1/10 = 0,1$) представлено у табл. 9.

Таблиця 9

Зважена нормалізована матриця

Роки	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	I ₆	I ₇	I ₈	I ₉	I ₁₀
2017	0,0343	0,0355	0,0297	0,0371	0,0315	0,0229	0,0380	0,0338	0,0372	0,0390
2018	0,0347	0,0346	0,0326	0,0360	0,0271	0,0212	0,0346	0,0349	0,0347	0,0333
2019	0,0346	0,0348	0,0351	0,0360	0,0296	0,0198	0,0328	0,0341	0,0329	0,0329
2020	0,0322	0,0301	0,0335	0,0414	0,0283	0,0229	0,0306	0,0333	0,0343	0,0339
2021	0,0347	0,0379	0,0450	0,0416	0,0309	0,0239	0,0335	0,0343	0,0356	0,0319
2022	0,0239	0,0283	0,0317	0,0297	0,0359	0,0622	0,0294	0,0273	0,0365	0,0348
2023	0,0354	0,0334	0,0283	0,0247	0,0346	0,0439	0,0326	0,0323	0,0317	0,0345
2024	0,0346	0,0316	0,0312	0,0255	0,0378	0,0316	0,0341	0,0359	0,0299	0,0302
2025	0,0341	0,0328	0,0300	0,0210	0,0416	0,0273	0,0335	0,0333	0,0255	0,0285

За даними табл. 9 встановлено найкращу та найгіршу «еталонні» точки, з урахування того, що I₅ «Глобальний інноваційний індекс» та I₆ «Рівень безробіття» є cost-критеріями, тобто такими, що потребують мінімізації.

Таблиця 10

Найкраща та найгірша «еталонні» точки

	I ₁	I ₂	I ₃	I ₄	I ₅	I ₆	I ₇	I ₈	I ₉	I ₁₀
A ⁺	0,0354	0,0379	0,0450	0,0416	0,0271	0,0198	0,0380	0,0359	0,0372	0,0390
A ⁻	0,0239	0,0283	0,0283	0,0210	0,0416	0,0622	0,0294	0,0273	0,0255	0,0285

Розраховані значення інтегрального показника соціально-економічного розвитку України (C_i) за період 2017–2025 рр. наведено в табл. 11.

Таблиця 11

Інтегральний показник соціально-економічного розвитку

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
S_i^+	0,0171	0,0158	0,0153	0,0176	0,0104	0,0509	0,0363	0,0298	0,0349
S_i^-	0,0493	0,0498	0,0500	0,0488	0,0517	0,0167	0,0258	0,0350	0,0375
C_i	0,7423	0,7595	0,7663	0,7350	0,8327	0,2471	0,4159	0,5399	0,5177

Представлені у табл. 11 значення інтегрального показника C_i відображають як періоди наближення фактичного стану національної соціально-економічної системи до умовно найкращого (еталонного) рівня розвитку, так і віддалення від нього. При цьому варто наголосити, що згідно методу TOPSIS зміна значення C_i визначається не лише динамікою окремих індикаторів, але й ступенем їх структурної узгодженості. Це пояснює ситуації, коли періоди з відносно вищими значеннями окремих індикаторів можуть поступатися за інтегральною оцінкою більш збалансованим, хоча й помірним за рівнем розвитку станам системи.

Загалом результати інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України методом TOPSIS свідчать про суттєву варіативність значень інтегрального показника упродовж 2017–2025 років, що обумовлює доцільність структуризації досліджуваного періоду на окремі фази: повільне зростання (2017–2019 роки), часткова дестабілізація (2020 рік), піднесення (2021 рік), системна криза (2022 рік), післякризове відновлення та адаптація (2023–2024 роки), спад (2025 рік).

Фаза повільного зростання (2017–2019 рр.) характеризується поступовим і відносно збалансованим покращенням більшості індикаторів: стабільні темпи зростання реального ВВП та ВВП на душу населення, номінальної та реальної заробітної плати, нарощування обсягів експорту та підтримання відносно високого рівня покриття імпорту експортом (понад 80%), зниження рівня безробіття (у 2019 році досягнуто найкраще значення за весь досліджуваний період). Незважаючи на ці позитивні тенденції загальну динаміку розвитку не можна розглядати як однозначно позитивну, оскільки за окремими індикаторами спостерігається погіршення. Зокрема, у 2018 році Україна посідала 43-тє місце у Глобальному інноваційному індексі, що є найкращим результатом за весь період дослідження, однак вже у 2019 році позиції

було погіршено (до 47-го місяця). Соціальні індикатори розвитку демонструють стійку негативну динаміку та відхиляються від нормативних значень. Так, якщо у 2017 році співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої становило 45% (тобто було максимально наближеним до нормативного рівня 50%), то у 2019 році воно скоротилося до 39,8%. Коефіцієнт заміщення знизився з 34,9% у 2017 році (що було близьким до рекомендованого МОП рівня 40%) до 29,4% у 2019 році. Таким чином, упродовж 2017–2019 років соціально-економічний розвиток України можна оцінити як переважно позитивний, однак недостатньо збалансований, оскільки покращення відбувалося нерівномірно за окремими складовими та значною мірою забезпечувалося за рахунок зростання економічних індикаторів.

Згідно методу TOPSIS ця фаза характеризується поступовим наближенням до найкращої «еталонної» точки, що зумовлено не лише підвищенням значень окремих індикаторів, але й їх відносною узгодженістю, хоча повної збалансованості розвитку досягнуто не було.

Фаза часткової дестабілізації (2020 рік) пов'язана з впливом глобальної пандемії COVID-19, що зумовила порушення економічної активності та погіршення більшості індикаторів. Зокрема, темпи зростання реального ВВП знизилися до 96,2% порівняно з 2019 роком, спостерігалось уповільнення динаміки ВВП на душу населення, обсягів експорту, номінальної та реальної заробітної плати, що супроводжувалося підвищенням рівня безробіття. Водночас окремі індикатори продемонстрували позитивну динаміку: рівень покриття імпорту експортом досяг 96,2%, покращилася позиція України у Глобальному інноваційному індексі, співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої зросло до 41,5%, а коефіцієнт заміщення підвищився до 30,3%.

У цілому результати оцінки свідчать про відсутність критичного зниження інтегрального показника. Незважаючи на негативну динаміку окремих індикаторів, національна соціально-економічна система зберігала відносну структурну збалансованість, що зумовило помірний рівень віддаленості від найкращої «еталонної» точки. Таким чином, 2020 рік доцільно характеризувати як фазу контрольованого спаду без суттєвих структурних деформацій.

Фаза піднесення (2021 рік) характеризується відновленням економічної динаміки після дестабілізуючого впливу пандемії COVID-19 та досягненням найвищого за досліджуваний період значення інтегрального показника соціально-економічного розвитку. Спостерігається зростання реального ВВП і ВВП на душу населення,

номінальної та реальної заробітної плати, збільшення обсягів експорту. Рівень покриття імпорту експортом досяг 96,8%, що є найкращим значенням за весь період дослідження. Водночас присутні окремі негативні тенденції: підвищується рівень безробіття, погіршується позиція України у Глобальному інноваційному індексі, а соціальні індикатори залишаються віддаленими від оптимальних значень. Таким чином, 2021 рік доцільно розглядати як етап початку піднесення, що у контексті методу TOPSIS проявляється у відносно помірному наближенні до найкращої «сталонної» точки.

Фаза системної кризи (2022 рік) є найбільш критичною у досліджуваному періоді та характеризується різким погіршенням майже усіх індикаторів внаслідок початку повномасштабної війни. Значне скорочення реального ВВП, ВВП на душу населення, номінальної та реальної заробітної плати, падіння обсягів експорту, різке зростання рівня безробіття та погіршення позицій у Глобальному інноваційному індексі свідчать про системний характер кризи. Незначна позитивна динаміка спостерігається лише по соціальним індикаторам. Особливістю цього етапу є поєднання двох негативних ефектів: погіршення рівня індикаторів та порушення їх структурної збалансованості. Саме ця комбінація зумовлює максимальну віддаленість інтегрального показника від найкращої «сталонної» точки та наближення до найгіршої. Таким чином, 2022 рік виступає як точка глибокого системного розриву у розвитку національної соціально-економічної системи.

Фаза післякризового відновлення та адаптації (2023–2024 рр.) характеризується поступовим зростанням інтегрального показника соціально-економічного розвитку України, що зумовлено не лише покращенням окремих індикаторів, але й відновленням їх відносної структурної узгодженості. У цей період формується нова модель розвитку, яка відзначається вищим рівнем стійкості та адаптивності до дестабілізуючих чинників.

2023 рік є початковим етапом відновлення. Спостерігається зростання реального ВВП (до найвищого значення за досліджуваний період) та ВВП на душу населення, а також підвищення номінальної і реальної заробітної плати. Водночас рівень безробіття залишається високим, позиції у Глобальному інноваційному індексі – слабкими, а обсяги експорту та рівень покриття імпорту експортом не досягають докризового рівня. Соціальні індикатори також демонструють негативну динаміку. Це свідчить про збереження структурних дисбалансів: попри покращення окремих індикаторів, система ще не досягла рівноваги. Відповідно,

інтегральний показник зростає, але залишається на відносно низькому рівні. Таким чином, 2023 рік доцільно характеризувати як етап первинної стабілізації без повної системної збалансованості.

У 2024 році відбувається більш відчутне покращення соціально-економічних індикаторів. Зокрема, спостерігається зниження рівня безробіття, подальше зростання номінальної та реальної заробітної плати, а також позитивна динаміка реального ВВП і ВВП на душу населення. Водночас зберігаються негативні тенденції та дисбаланси попереднього року. Ключовою особливістю 2024 року є зменшення диспропорцій між індикаторами, що згідно методу TOPSIS має визначальне значення. Інтегральний показник наближається до найкращої «еталонної» точки не лише за рахунок зростання значень окремих показників, але й унаслідок підвищення їх узгодженості. Таким чином, 2024 рік можна визначити як етап адаптованої стабілізації.

Фаза спаду (2025 рік) характеризується зниженням інтегрального показника соціально-економічного розвитку України порівняно з попереднім роком, що свідчить про втрату позитивної динаміки та посилення дисбалансів у системі. Зокрема, спостерігається скорочення обсягів експорту, уповільнення темпів зростання реального ВВП і ВВП на душу населення, номінальної та реальної заробітної плати. Рівень безробіття, незважаючи на зниження, залишається високим. Водночас такі індикатори, як коефіцієнт покриття імпорту експортом, співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої та коефіцієнт заміщення, досягли мінімальних значень за весь досліджуваний період. У контексті методу TOPSIS це свідчить не лише про погіршення значень окремих індикаторів, але й про посилення їх структурної неузгодженості, що зумовлює скорочення відстані до найгіршої «еталонної» точки. Таким чином, 2025 рік доцільно розглядати як початкову фазу спаду, що відображає вичерпання відновлювального потенціалу та формування нових викликів для подальшого соціально-економічного розвитку країни.

Узагальнюючи результати аналізу фазової динаміки, слід зазначити, що соціально-економічний розвиток України з 2017 по 2025 рік характеризується вираженою циклічністю та нестійкістю. Періоди зростання (2017–2019 роки, 2021 рік) змінюються фазами дестабілізації та кризи (2020 рік, 2022 рік), тоді як післякризове відновлення у 2023–2024 роках не набуло стійкого характеру, що підтверджується переходом до спаду у 2025 році. Така динаміка свідчить про наявність глибинних структурних дисбалансів і обмежену здатність системи до тривалого збалансованого зростання.

Прогнозування інтегрального показника соціально-економічного розвитку України на 2026 рік, здійснене із застосуванням методу експоненціального згладжування, свідчить про високу ймовірність подальшого його зниження до рівня 0,3–0,4. Згідно методу TOPSIS це означає зростання віддаленості від найкращої «еталонної» точки, що зумовлено як погіршенням значень окремих індикаторів, так і посиленням їх структурної неузгодженості. Відповідно, найбільш імовірним є сценарій поглиблення спаду з ризиком переходу до нової кризи, що зумовлює необхідність активізації державної політики, спрямованої на відновлення збалансованості соціально-економічного розвитку. Така політика має забезпечувати узгоджений розвиток усіх складових, за якого покращення окремих індикаторів не супроводжується зростанням диспропорцій між ними.

Поглиблений аналіз результатів оцінки методом TOPSIS (табл. 11) показує, що динаміка інтегрального показника C_i формується під впливом сукупності різноспрямованих індикаторів, які мають неоднаковий внесок у формування відстані до найкращої та найгіршої «еталонних» точок. У зв'язку з цим для пояснення виявлених тенденцій і обґрунтування пріоритетів державної політики доцільно виділити групи індикаторів соціально-економічного розвитку залежно від характеру їх впливу.

По-перше, визначальну роль відіграють індикатори – каталізатори зростання: I_1 «Реальний ВВП», I_2 «ВВП на душу населення», I_3 «Обсяг експорту товарів та послуг», I_7 «Індекс номінальної заробітної плати», I_8 «Індекс реальної заробітної плати». Саме збільшення значень цих індикаторів забезпечило підвищення інтегрального показника соціально-економічного розвитку у 2017–2019 рр. та 2021 році, а також виступило основою відновлювальних процесів у 2023–2024 рр. Водночас їх позитивна динаміка сама по собі не гарантує стійкого зростання інтегральної оцінки, оскільки може нівелюватися погіршенням значень інших індикаторів.

По-друге, суттєвий негативний вплив формують стримуючі індикатори, до яких належать I_4 «Коефіцієнт покриття імпорту експортом», I_5 «Глобальний інноваційний індекс», I_6 «Рівень безробіття за методологією МОП». Саме погіршення значень цих індикаторів найбільшою мірою зумовлює віддалення від найкращої «еталонної» точки, особливо у кризові та посткризові періоди (2020, 2022, 2025 роки), відображаючи як дисбаланси ринку праці та інноваційної сфери, так і порушення зовнішньоекономічної рівноваги.

По-третє, важливу роль відіграють індикатори соціальної збалансованості: I_9 «Співвідношення мінімальної заробітної плати до середньої», I_{10} «Коефіцієнт заміщення». Хоча зміни цих індикаторів є менш різкими, саме вони визначають узгодженість соціально-економічної системи. Погіршення їх значень у 2023–2025 рр. свідчить про посилення внутрішніх диспропорцій і стримує зростання інтегрального показника соціально-економічного розвитку навіть за умов покращення економічних параметрів.

Таким чином, інтегральний показник соціально-економічного розвитку формується під впливом комбінованої дії індикаторів, а ключове значення має не лише зростання окремих показників, а й узгодженість їх динаміки. Згідно методу TOPSIS це проявляється через зміну відстаней до «еталонних» точок: навіть за позитивної динаміки індикаторів–каталізаторів зростання інтегрального показника може знижуватися у разі погіршення значень стримуючих індикаторів та індикаторів соціальної збалансованості.

Отримані результати оцінки методом TOPSIS свідчать, що забезпечення стійкої позитивної динаміки інтегрального показника соціально-економічного розвитку України є складним багатокомпонентним завданням, яке потребує реалізації узгодженого та системного підходу.

Ключовою передумовою переходу до стійкої траєкторії прогресивного розвитку є формування збалансованої та внутрішньо узгодженої структури національної соціально-економічної системи, здатної адекватно реагувати на сукупність внутрішніх і зовнішніх викликів.

У цьому контексті особливої уваги набуває розроблення та реалізація комплексної стратегії соціально-економічного розвитку України, що охоплює взаємопов'язані пріоритетні напрями: забезпечення економічного зростання, зниження рівня безробіття та підвищення ефективності функціонування ринку праці, підтримка експорту і відновлення зовнішньоекономічної збалансованості, стимулювання інноваційного розвитку, а також підвищення рівня соціальної захищеності населення і зменшення диспропорцій у доходах.

Таким чином, результати проведеного дослідження демонструють доцільність застосування методу TOPSIS для комплексної інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України. Він дозволяє інтегрувати різнорідні індикатори в єдиний узагальнюючий показник, що забезпечує цілісне бачення стану національної соціально-економічної системи та динаміки її розвитку. Важливою перевагою TOPSIS є

врахування не лише абсолютних значень індикаторів, але й їх відносної близькості до найкращої та найгіршої «еталонних» точок, що дає змогу оцінити рівень розвитку соціально-економічного розвитку України з позицій оптимальності та збалансованості.

Застосування методу TOPSIS дозволило виявити циклічний характер соціально-економічного розвитку України, окреслити ключові фази його трансформації, а також встановити, що інтегральний показник формується під впливом узгодженої взаємодії індикаторів. Це підтверджує, що розвиток не може бути оцінений виключно через окремі показники, а потребує комплексного підходу, здатного відобразити структурні дисбаланси та внутрішні взаємозв'язки у соціально-економічній системі.

Водночас результати дослідження засвідчують, що метод TOPSIS є ефективним інструментом не лише для оцінювання, але й для аналітичного обґрунтування управлінських рішень. Отримані інтегральні оцінки та їх динаміка дозволяють ідентифікувати критичні зони, визначати фактори, що стримують розвиток, а також формувати пріоритети державної політики з урахуванням реального стану соціально-економічної системи.

У контексті стратегічного державного управління значущість такої оцінки полягає у забезпеченні переходу від аналізу сукупності часткових показників до цілісного, системного бачення соціально-економічного розвитку. Застосування інтегрального показника підвищує обґрунтованість стратегічних управлінських рішень, дає змогу своєчасно ідентифікувати зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а також формує інформаційно-аналітичне підґрунтя для розроблення комплексної стратегії соціально-економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ

Соціально-економічний розвиток країни доцільно розглядати як складний, багатовимірний і динамічний процес трансформації національної соціально-економічної системи, що відбувається під впливом взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників і зумовлює її перехід до якісно нового стану. Такий процес характеризується нелінійністю, варіативністю, циклічністю та залежністю від здатності системи адаптуватися до змін середовища, зберігаючи стійкість і потенціал подальшого розвитку. Його результати відображаються через систему соціально-економічних індикаторів, які характеризують як економічну, так і соціальну ефективність функціонування системи. Відповідно, оцінка

цих індикаторів виступає важливим елементом інформаційно-аналітичного забезпечення процесів стратегічного управління розвитком країни.

У процесі дослідження сформовано репрезентативну систему індикаторів соціально-економічного розвитку України, яка охоплює економічну складову (з акцентом на інноваційний розвиток) та соціальну складову (з акцентом на підвищення рівня життя населення), що забезпечує комплексне відображення ключових параметрів розвитку.

Обґрунтовано доцільність застосування методу TOPSIS для інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку України. Використання методу забезпечує агрегування різномірних індикаторів в єдиний інтегральний показник, який відображає ступінь наближеності національної соціально-економічної системи до умовно еталонного стану та формує цілісне уявлення про рівень і динаміку її розвитку.

Застосування методу дозволило поглибити розуміння закономірностей трансформаційних процесів, зокрема виявити циклічність соціально-економічного розвитку України та ідентифікувати його основні фази. Це створює аналітичне підґрунтя для своєчасного реагування на зміни середовища, у тому числі дестабілізуючі чинники, а також сприяє обґрунтуванню ефективних заходів державної політики, підвищенню адаптивності національної соціально-економічної системи та результативності стратегічного управління її розвитком.

АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів, зростання невизначеності та динамічних трансформацій забезпечення прогресивного соціально-економічного розвитку стає пріоритетним завданням для більшості країн. Для України воно набуває особливого значення в контексті євроінтеграційного курсу та суттєво ускладнюється руйнівними наслідками повномасштабної війни. Це зумовлює необхідність підвищення ефективності державного управління на основі об'єктивної та комплексної оцінки рівня соціально-економічного розвитку та його динаміки. У ході дослідження сформовано репрезентативну систему індикаторів соціально-економічного розвитку, яка забезпечує комплексне відображення економічної та соціальної складових. Обґрунтовано доцільність застосування методу TOPSIS для інтегральної оцінки, що дозволяє агрегувати різномірні індикатори в єдиний показник та оцінювати рівень і динаміку розвитку національної соціально-економічної системи. Застосування методу TOPSIS дало змогу

виявити циклічність соціально-економічного розвитку України, окреслити основні фази трансформації та створити аналітичне підґрунтя для своєчасного управлінського реагування й підвищення адаптивності національної соціально-економічної системи.

Література

1. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 96. С. 33–37. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/80709a84-e294-43d7-822e-2fc83084d48f/content>
2. Пилипенко Г. М., Литвиненко Н. І., Черкавська Т. М. Соціально-економічний розвиток суспільства: сутність та фактори впливу. *Економічний простір*. 2016. Вип. № 106. С. 115-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2016_106_13
3. Тимошенко Л. М., Сімахова А. О. Соціально-економічний розвиток і його кероване забезпечення в умовах інноваційної моделі суспільної динаміки. *Механізм регулювання економіки*. 2015. № 1. С. 68-78. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/22e00e45-2f85-470f-aa4c-cddb3edc2f22/content>
4. Чорій Ю. Ю. Соціально-економічний розвиток регіону як економічна наукова дефініція. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3250/3173>; DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-135>
5. Степаненко С., Непокупна Т., Сакало О., Шевченко Б., Дєдов О. Інноваційний розвиток соціально-економічних систем: стратегічні підходи та класифікація. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2025. Вип. 20 (40). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/761/642>; DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-20\(40\)-01](https://doi.org/10.33296/2707-0654-20(40)-01)
6. Кібік О. М., Наконечний Ю. В. Проблеми соціально-економічного розвитку транспортних підприємств України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С. 295-300. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/437121a3-060d-4a8f-ba34-62251e967d03/content>
7. Римкіна М. Теоретичні аспекти дослідження соціально-економічного розвитку підприємства. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. № 5(158). С. 72-76.
8. Кошова Б. Р. Соціально-економічний розвиток туристичної інфраструктури: дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та

управління національним господарством» / Кошова Богдана Романівна; Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2018. 231 с. URL: https://old.lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2018/9234/dis_koshova.pdf

9. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: соціальний зріз. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/13426c8a-2282-4d15-8837-2b353c239496/content>

10. Папп В. В., Бошота Н. В. Європейський досвід формування стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку країни. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 2 (136). С. 3-6. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20192\(136\)/sep20192\(136\)_003_PappV,BoshotaN.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20192(136)/sep20192(136)_003_PappV,BoshotaN.pdf); DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-2-1>

11. Науменко В. Д. Стратегічне планування як основний етап процесу стратегічного управління соціально-економічним розвитком держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Том 34 (73) № 1. С. 80-86. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/15.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.1/15>

12. Брояка А. А. Аналіз основних макроекономічних індикаторів соціально-економічного розвитку України. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 42-48. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-42_48.pdf

13. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text>

14. Директива ЄС про адекватну мінімальну заробітну плату – це ключове рішення у боротьбі з кризою вартості життя. *Федерація професійних спілок України: офіційний веб-портал*. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhнародna-robota/25897-dyrektyva-yes-pro-adekvatnu-minimalnu-zarobitnu-platu-tse-kliuchove-rishennia-u-borotbi-z-kryzoiu-varnosti-zhyttia.html>

15. Рівень пенсійного забезпечення пенсіонерів та осіб з інвалідністю в Україні у порівнянні з країнами Європейського Союзу. Разумков центр. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/04/21/analytich_materialy.pdf

16. Підченко С. Кучерук О., Кучерук О. Вибір телекомунікаційного обладнання в системах передачі мовних повідомлень. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5, т. 2. С. 192-199. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eec6f6b-f7f4->

448d-8b1b-d99a2baf019b/content; DOI <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2023-327-5-192-199>

17. Комплексна статистика. *Держстат*. URL: <https://stat.gov.ua/uk>
18. ВВП України (2025). *Worldometer*. URL: <https://www.worldometers.info/uk/ввп/україна-ввп/>
19. Інфляційний звіт. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>
20. Global Innovation Index 2019. Ukraine. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019/ua.pdf
21. Ukraine ranking in the Global Innovation Index 2025. URL: <https://www.wipo.int/edocs/gii-ranking/2025/ua.pdf>
22. Мінімальна зарплата в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
23. Дані про середній розмір пенсійної виплати. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplaty/>

Information about the author:

Tetiana Gitis

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Management
and Social Sciences,
Donbas State Engineering Academy
72 Akademichna Str., Kramatorsk, 84313, Ukraine